

Avigdor Hameiri

*Egy megírandó héber regény**

A zsidó élettől és szokásoktól fényévnyi távolságban élő magyarok érdeklődése Eretz Izrael iránt – néha igen meglepő. A „zsidó állam” eszméje messzi földről érkező szenzációként tűnik fel számukra, noha mégis közelről érinti őket.

Bementem a budapesti rendőr-főkapitányságra, hogy elintézzem a papírjaimat. Amikor a főkapitány meglátta az igazolványomat, rám nézett:

– Szentföld? Jeruzsálem?

– Igen – válaszoltam. Természetesen magyarul.

Még egyszer ránézett az okmányokra, majd ismét rám:

– Uram, mi a viszonya a magyar nyelvhez?

– Magyarországon születtem. Ide van írva.

– Ja igen. – És Palesztinához?

Dióhéjban elmagyaráztam neki a cionizmust – ő újra és újra kérdezett – én pedig válaszoltam. Közben benépesült a szoba hivatalnokokkal, rendőrökkel és nyomozókkal – akik a beszélgetéshez csatlakoztak, ami egyre jobban érdekelte őket. Mindez alatt arra döbbsentem rá, hogy több mint fél órája mesélek Eretz Izraelről, Tel-Avivről, az élő héber nyelvről és minden másról – s a közönségem a hatalom hivatalos képviselőiből áll. Egy olyan társadalmi rétegből, amely még a szabad és liberális Tisza-rezsim alatt sem lett volna hajlandó néhány pillanatot szentelni a zsidókérdésnek, de még annak egy töredékét sem.

– Uram, folyton azt mondja: „hazám” – tényleg hazájának érzi Palesztinát?

Kérdez, s majd válaszol is magának:

– Igazság szerint, érthető. Hát mégis csak ez az ősi hazája. Ezt jó, igen jó hallani. Ámbár – szeretném, ha uram nem értelmezné ezt úgy, ahogy általában szokták, mintha én meg akarnék szabadulni a zsidóktól. Igaz, vannak ilyen zsidók is, de ebben a pillanatban nem gondoltam erre. Isten őrizze! Csupán kellemes és nagyon érdekes is ez az egész téma.

És ez a réteg dönt a minisztériumban.

És az akadémián.

És mindenhol.

Csak ott nem, ahol él bármilyen természetes kapcsolat és vérrokonság áll fönt köztem és a zsi-

dó vallás között. A közvetlen kapcsolat Eretz Izraellel és a héber fajjal összetett pszichológiai problémát jelent, néha valóságos patológiai problémát. Egy ilyen ősi, szent „elnyomott és elfojtott” zsidóság-probléma az, ami Freud szerint komplexushoz vezet és komoly akadályokat gördít a normális életmód elé. Ezt a mély problémát tapasztaltam magyar író barátomnál, Karinthy Frigyesnél.

Karinthy Frigyes neve a héber irodalomban is ismert. Az új magyar irodalmi próza egyik legkitűnőbb képviselője, néhány művében eljutott a világszínvonalra, sőt ezekkel elnyerte nagy írók szívét különböző országokban. Karinthy olyan típusú író, mint Edgar Allen Poe, H. G. Wells, Leonyid Andrejev, Bellamy és más hozzájuk hasonlók: ugyanis Karinthy művészeti és erkölcsi utópista, aki magas szintű erkölcsről és páratlan bölcsességről álmodik a világegyetemben.

És lám, ez a kiváló író, aki életkora alapján ma féltúton áll összehasonlíthatatlanul merész ívű pályáján – hirtelen az utóbbi időben megtorpant és közönséges, mindennapi, helyi és irodalmilag értéketlen humort termel. Ez a tény annál is inkább meglepő, ha figyelembe vesszük, hogy Karinthy nem pesszimista, és hogy messze áll a kétségbeeséstől, de még messzebb az embergyűlöletől: a két jellemvonástól, ami leginkább meggátolja a szabad alkotóerő kibontakozását.

Mivel tudtam, hogy tizenhét év után ismét találkozom vele, arra gondoltam hogy rákérdezek e megdöbbentő megtorpanás okára. Nos, néhány percnyi beszélgetés vele elegendő volt ahhoz, hogy meglepetésem csillapodjon.

Már maga a találkozásunk felkeltette a gyanúmat. Ehhez tudni kell, hogy gyermekkori barátságunkhoz idővel hozzáadódott egy erős alkotói kapcsolat is: lefordítottam munkái közül három teljes kötetet, aminek nagy része megjelent a héber sajtóban. Érzelmekkel teli leveleket küldött nekem, ami többet jelentett az egyszerű szeretet kifejezésénél. És most tessék: ahogy beléptem a barátaim körébe, Karinthy különleges óvatossággal fogadott, hacsak nem tekinthetjük ezt több,

Avigdor Hameiri

mint óvatosságnak. Ugyanakkor és ugyanott, amikor a társaság nagyrésze buzgó kérdésekkel árasztott el – persze az érdeklődés nagyrésze az új héber irodalom és az épülőben lévő Palesztína iránt nyilvánult meg – ő úgy ült ott, mintha az ördög bújt volna belé.

Rögtön eszembe jutott egy bekezdés egyik leveléből:

– „Tudom, hogy mi a 'Jeruzsálem' szó jelentése és az utóbbi időben különböző koncepciók születtek a fejemben a zsidóságról, amiket szeretnék kivitelezni az irodalomban is. Állandó kapcsolatban kellene maradnunk és úgy gondolom, hogy a levelezésünkből még egy fontos könyv fog napvilágot látni.”

Akkor így, most pedig ilyen kegyetlen hűvösséggel fogad engem.

Mi ez? Gyávaság?

Azt is tudni kell, hogy az összes magyar író közül Karinthy volt az egyetlen, aki nem nyugodott a háború idején, és cikket cikk után írt a háború hazugságairól és katasztrófáiról. A könyve „Krisztus vagy Barabbás“, ami ezeket a cikkeket tartalmazza, a világbéke egyik legfontosabb irodalmi művé-

vé vált. És ha egy nagy nemzet írója alkotta volna, ez a könyv a pacifizmus zászlójaként lobogna örökkön-örökké. Karinthy nem gyáva.

Azonban létezik egyfajta gyávaság a világon, amit kevesen tudtak legyőzni életük során: ez pedig a zsidó félelme saját magától. – Karinthy nem zsidó, még csak nem is született annak. Viszont vére zsidó vér: apja megkereszteltetett, és író fia már kereszténynek született. Emlékszem: a háború előtt Karinthy nem egyszer hangsúlyozta zsidó vérért – dicsérettel, szép és igaz teória kíséretében. Azonban most, mindazok után, amin Magyarország keresztülment, a háborús vereségtől, a szovjet kormányon át a mai keresztény kurzusos időkig, egy másik Karinthy jelent meg előttem: a gyáva zsidó, akinek még a vérében pezsgő nagy irodalmi koncepcióknak sincs erejük kitörni és legyőzni a félelmet a környezettől, a rendszertől és az ostoba társadalomtól. És lévén erkölcsös személyiség – érthető, hogy ez a tulajdonsága nem kedvezett neki: mert nem képes kifejezni lelkét a megszokott ösvényein túl, könyveket írni csupán az irodalom kedvéért. Ezek a benne sistergő „felfogások” nem hagynak helyet a tiszta irodalomnak. És emiatt Karinthy némává válik.

Innen ered a félelme az élő héber írótól is, aki szárnyaival nem szándékosan, de mégis kellemtelen szelet gerjeszt, ami megkavarja az alvó zsidó magyar tavat és hullámokat ver benne.

És innen ered az óvatosság a barátságtól, ami veszélyezteti a nyugalmat – egy olyan ember nyugalmatát, aki vérében nem száz százalékig keresztény.

És persze innen ered még a nagy étvágy és a heves kíváncsiság a héber irodalom és Eretz Izrael, valamint az ottani események, ama „ottani messzi-közeli világ” iránt, ha – négy szemközt mesélnék róla. Ugyanis, amikor társaságon kívül, bizalmasan és kettesben ülve beszéltem és meséltem neki a világunkról és a körülöttünk zajló történelemről, Karinthy csupa füllel hallgott és teli szájjal kérdezett.

És amikor áttértem ezután arra a „bizonyos témára” és eltűnődtem a Magyarországon elterjedt alkotói értelmiségi álarcon, és amikor megemlítettem az itteni néhány alkotó lelkében uralkodó ön-cenzúrát, akiknek most is lenne mit mondaniuk a saját belső világuk rendkívül fontos dolgairól – Karinthy kitört magából, rácsapott az asztalra és így szólt:

– Az ördögbe ezzel a világgal! Tényleg! Mi a pokolnak kell ez az óvatosság?!

Karinthynak van még egy „előnye”: a felesége.

Karinthy Frigyes és Böhm Aranka

Ő zsidó – (nagyon is zsidó) –, nincs sok példája az ilyen magas szintű bölcsességnek, műveltségnek és intelligenciának – és egy ilyen tragikus belső zsidóságnak sem. És amikor ez az asszony elmesélte nekem szenvedését ebben a „fajtiszta” társadalomban, ahol „korcsként” bánnak vele a „fajtiszták” – férje ült és csendben szomorkodott: nem a felesége szenvedése miatt, hanem a sajátja miatt.

A saját gyávasága miatt.

– De jó zsidót látni, aki Palesztinából jön, miután lekaparta magáról a száműzetés héját, és úgy jelenik meg, mint egy másik nép fia! Az örökös zsidó-gyanú nélkül, az eltúlzott sértődöttség nélkül és anélkül, hogy saját magától félne!

Ezt Karinthy mondta nekem – és mindjárt hozzátette:

– Ki kellett volna utaznunk hozzátok, hogy lássuk a gyerekeket, a viselkedésüket.

– A mi oktatásunk egyáltalán nem a legmagasabb szintű (tanáraink közül sokan politizálnak és gyermekeink meglehetősen vadak – gondoltam magamban, anélkül hogy kimondtam volna) – és mégis van egy előnyük a mi héber gyermekeinknek: a zsidó szabadság, amire a teória alapján még két-három generációt kellett volna várunk, hogy beteljesüljön.

És hirtelen eszembe jutott: „az orr-műtét”.

Megemlítettem neki, hogy van egy legenda az orr-műtétjéről.

Nevetett – persze zavarában:

– És mi hasznom lett volna ebből? Ha már műtétről beszélünk, nem kellett volna-e a szempilláimat és az ajkaimat meg talán még más testrészemeimet is megműttetni?

– Vagy a szellemedet, aminek nagyrésztét elődeidről örökölted – mondta a felesége. – És nekem mit kellene megműttetnem? – kérdezte.

– Asszonyomnak? Ön a zsidóság jellegzetes bája és szépsége, aki megérdemli, hogy a szépségkirálynő-trónon üljön Jeruzsálemben!

A nő elpirult és így kérdezett:

– Tényleg? Tehát ott nem a „szőkék a kívánatosabbak”? – Ha így van ez barátom, akkor Izraelbe kell, hogy menjünk!

– Egyetértek, de csak egy feltétellel: ha én is szépségkirály leszek ott (Karinthy a köztudottan csúnya emberek közé tartozott Budapesten). – Mert az irodalomban – a héber Pantheonban – megelégednék egy segédtsz szerepével.

Ebben a pillanatban az *Itonénu* irodalom-mellettetére gondoltam, a *Moználum*-ban nyomtatott történetekre, a *Ktuvim* kritikájára, Yeivin-nek a *Doár hajom* megjelenő esztétika-cikkeire, a „Saj Agnon-nak javasolt Nobel-díjat!” típusú beszélgetésekre, és Uri Zvi Grinberg *szikáriáus* verseire. De hallgattam. Mert Karinthyt nagy hátrányaival együtt is nagyon szeretem, és egyébként sem vagyok kegyetlen ember: Miért kellene lerombolnom egy embernek a héber irodalommal kapcsolatos illúzióit?

Meg erre is gondoltam: micsoda bámulatos regényt írhatna magáról Karinthy! Egy ugyanazal a „zsidó koncepcióval” írt regényt.

– Micsoda héber regényt!

HÉBERBŐL FORDÍTOTTA: SZEGEDI DÁNIEL

* Fejezet az író *Masa be Europa Haprait* (Utazás a vad Európán keresztül, Tel Aviv, 1938) című irodalmi naplójából. (A könyv az író 1931–32-es utazásai élményeit rögzítette – a holokauszt növekvő árnyait kívülről-belülről megérezkítve.)

